

علل گرایش ایرانیان به اسلام و تشیع

(از ساسانیان تا صفویان)

www.ketab.ir

نویسندگان: مهرانگیز صمدی - لیلی اسدی

سرشناسه	: صمدی، مهرانگیز، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: علل گرایش ایرانیان به اسلام و تشیع (از ساسانیان تا صفویان) / نویسندگان مهرانگیز صمدی، لیلی اسدی.
مشخصات نشر	: تهران: شاپرک سرخ، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۳ ص.
شابک	: ۱۰۰۰۰۰ ریال 7-88-7770-600-978 :
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۹۹] - ۲۰۳.
موضوع	: اسلام -- ایران -- تاریخ
موضوع	: شیعه -- ایران -- تاریخ
موضوع	: ایران -- تاریخ -- ساسانیان، ۲۳۶ - ۶۵۱ م.
موضوع	: ایران -- تاریخ -- پس از اسلام، ۱۲ - ۱۱۴۸ ق
شناسه اف رده	: اسدی، لیلی، ۱۳۵۳ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۴ ۸۴۸ ص/۱۵ BP۴
رده بندی یویی	: ۳۹۷/۹۱۶۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۹۱۵۴۱۹

عنوان: علل گرایش ایرانیان به اسلام و تشیع (از ساسانیان تا صفویان)

نویسندگان: مهرانگیز صمدی - لیلی اسدی

نوبت چاپ: اول تابستان ۱۳۹۴

ناشر: شاپرک سرخ

چاپ و صحافی: شاپرک

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

شماره شابک: ۷-۸۸-۷۷۷۰-۶۰۰-۹۷۸

انتشارات شاپرک سرخ: تهران، میدان انقلاب اسلامی، ابتدای خیابان آزادی، کوچه

شهید جنتی، پلاک ۲۴ واحد ۱

۰۹۱۲-۲۱۴۴۶۰۰

۰۲۱-۶۶۹۳۳۷۴۶

www.shaparac.com

فهرست

عنوان	صفحه
پیشگفتار.....	۱۳
دیباچه.....	۱۵
الف: نفرت آنها از مذهب حاکم (مجوسیت).....	۱۶
ب: عدالت اجتماعی.....	۱۶
ج: تساهل در اخلاق نیک مسلمین.....	۱۷
د- معارف غنی سلام و مذهب شیعه و مطابقت آن با فطرت و وجدان و عقل.....	۱۸
فصل اول	
فصل دوم	
۱-۲- کیفیت شکل گیری حکومت ساسانیان.....	۲۶
۲-۲- نظام اجتماعی و اقتصادی ساسانیان.....	۲۷
۱-۲-۲- تبعیض طبقاتی.....	۲۷
۲-۲-۲- تشکیلات اداری.....	۳۰
۳-۲-۲- درآمد سالانه.....	۳۰
۴-۲-۲- عمران و آبادی در دوران شاهان ساسانی.....	۳۱
۵-۲-۲- مالیات.....	۳۲
فصل سوم	
۱-۳- اخلاق اجتماعی ایرانی ها.....	۳۶
۲-۳- سخاوت شاهان ساسانی.....	۴۰
۳-۳- نظام خانوادگی در حکومت ساسانی.....	۴۱
۱-۳-۳- حکایتی از ستم شاهان ساسانی.....	۴۲
۴-۳- تجملات و زندگی کاخ نشینی در دوره ساسانیان.....	۴۴

فصل چهارم

- ۴-۱-۱- تاسیس دانشگاه جندی شاپور ۴۶
- ۴-۱-۱-۱- فهرست سوالات خسرو انوشیروان از یکی از فلاسفه پناهنده یونانی ۴۸
- تعلیم و تعلم ۵۰

فصل پنجم

- ۵-۱-۱- نامه پیامبر (ص) به خسرو پرویز ۵۲
- ۵-۲-۱- اختراعات داخلی حکام و درباریان ۵۴
- ۵-۳-۱- تزیین طبقات شدید ۵۴

فصل ششم :

- ۶-۱-۱- دین زرتشتی ۵۸
- ۶-۱-۱-۱- دلایل رویکرد ایرانیان به زرتشت ۵۸
- ۶-۱-۲-۱- آئین نوین زرتشت ۵۸
- طهارت معنوی ۵۹
- ۶-۱-۳-۱- عوامل انتشار دین زرتشتی ۶۰
- ۶-۱-۳-۱-۱- نقش شاه ۶۰
- ۶-۱-۳-۲-۱- اصلاحات اقتصادی، اعتقادی، و اجتماعی ۶۱
- ۶-۱-۳-۳-۱- حمایت از طبقات پایین ۶۱
- ۶-۱-۴-۱- عوامل انحطاط دین زرتشتی و جاذبه مسیحیت در ایران ۶۱
- ۶-۲-۱- دین مسیحیت ۶۲
- ۶-۲-۱-۱- استبداد روحانیون زرتشتی و حکومت ساسانی ۶۲
- ۶-۲-۲-۱- تبلیغ دیانت مسیح به وسیله روحانیون و عکس آن در مذهب مجوس و داعیه نجات بشر توسط مسیحیت ۶۳
- ۶-۲-۳-۱- نقش اسرای مسیحی در هدایت ایرانیان به سوی آن ۶۳

- ۶۳-۲-۴- نقش خسرو پرویز شاه ایران در گرایش مردم به مسیحیت.....
- ۶۴-۳-۴- دین بودایی.....
- ۶۵-۱-۳-۴- دلائل نفوذ دین بودا در ایران.....
- ۶۵-۲-۳-۴- دلائل شکست آن در مقابل اسلام.....
- ۶۶-۴-۴- دین مانئی.....
- ۶۷-۱-۴-۴- دلائل شکست آن در مقابل اسلام.....
- ۶۷-۱-۱-۴-۴- ثنویت دین مانئی.....
- ۶۸-۲-۱-۴-۴- اسفاد به تناسخ.....
- ۶۸-۳-۱-۴-۴- ریاضت طاقت فرسا و غیر معقول.....
- ۶۸-۴-۱-۴-۴- ترویج - آفه.....
- ۶۹-۵-۴-۴- دین مزدک.....
- ۶۹-۱-۵-۴-۴- واژه مزدک.....
- ۶۹-۲-۵-۴-۴- تاریخچه دین مزدک.....
- ۷۰-۱-۲-۵-۴-۴- بنیانگذار دین مزدک.....
- ۷۰-۳-۵-۴-۴- دلائل پذیرش دین مزدک از ناحیه ایرانی ها.....
- ۷۱-۴-۵-۴-۴- علل انقراض دین مزدک.....

فصل هفتم

- ۷۴-۱-۷- عوامل پذیرش اسلام از ناحیه ایرانی ها.....
- ۷۴-۱-۱-۷- اخلاق نیک مسلمین.....
- ۷۴-۲-۱-۷- یوحید خالص اسلام و ثنویت مجوسی در زمان فتوحات اسلام و مسلمین.....
- ۷۵-۳-۱-۷- نادیده گرفتن بهشت و جهنم در مذهب زرتشت.....
- ۷۶-۲-۷- اسلام ایرانی ها قبل از فتح.....
- ۷۶-۱-۲-۷- شاگرد جدی ایرانی پای منبر رسول خدا.....
- ۷۷-۲-۲-۷- طبیب عجم در محضر پیامبر.....

- ۷۷-۳-۲-۷م الفارسیه، نخستین زن مسلمان ایرانی
- ۷۷-۴-۲-۷رویکرد ایرانی های یمن به اسلام
- ۸۰-۵-۲-۷شهادت شهر بن باذان (نخستین شهید ایرانی)
- ۸۴-۶-۲-۷اولین مرد مسلمان ایرانی (سلمان فارسی)
- ۸۸-۳-۲-۷اسلام ایرانی ها بعد از فتح
- ۸۸-۱-۳-۷نبرد سرنوشت ساز و فتح ایران توسط اعراب مسلمان
- ۹۰-۲-۳-۷نشان سلمان فارسی در هدایت و ارشاد ایرانیان
- ۹۰-۱-۳-۷تurf کاخ سفید مدائن
- ۹۲-۴-۳-۷نقش خنجر یفه بن سلمان
- ۹۳-۵-۳-۷ماموریت سنگین سلمان
- ۹۳-۶-۳-۷ارتزاق از راه کار
- ۹۴-۷-۳-۷حمایت ایرانی ها از سپاه اسلام

فصل هشتم

- ۹۸-۱-۸تشیع
- ۹۸-۱-۱-۸شیعه در لغت
- ۹۸-۲-۱-۸معنای اصطلاحی شیعه
- ۹۹-۲-۸سیر تاریخی تشیع در ایران
- ۹۹-۱-۲-۸قم
- ۱۰۱-۱-۱-۲-۸عوامل تشیع اهل قم
- ۱۰۲-۸-۲-۲اصفهان
- ۱۰۴-۳-۲-۸سبزه وار
- ۱۰۵-۴-۲-۸فارس
- ۱۰۵-۵-۲-۸قزوین
- ۱۰۶-۶-۲-۸شهر های دیگر ایران

- ۳-۸- عوامل تشیع ایرانیان ۱۰۷
- ۳-۸-۱- معصومین (ع) ۱۰۷
- ۳-۸-۱-۱- پیامبر اکرم صل الله علیه و آله ۱۰۷
- ۳-۸-۱-۲- امیر المومنین علیه السلام ۱۰۸
- ۳-۸-۱-۳- حضرت زهرا سلام الله علیها ۱۱۱
- ۳-۸-۱-۴- امام حسن علیه السلام ۱۱۱
- ۳-۸-۱-۵- امام حسین (ع) ۱۱۲
- ۳-۸-۱-۶- امام سجاد (ع) ۱۱۴
- ۳-۸-۱-۷- امام باقر علیه السلام ۱۱۵
- ۳-۸-۱-۸- امام صادق علیه السلام ۱۱۶
- ۳-۸-۱-۹- امام کاظم (ع) ۱۱۷
- ۳-۸-۱-۱۰- امام رضا (ع) ۱۲۰
- ۳-۸-۱-۱۱- امام جواد (ع) ۱۳۰
- ۳-۸-۱-۱۲- امام علی النقی علیه السلام ۱۳۱
- ۳-۸-۱-۱۳- امام حسن عسکری (ع) ۱۳۲
- ۳-۸-۱-۱۴- حجه بن الحسن سلام الله علیهما ۱۳۳
- ۳-۸-۲- امامزاده و جایگاه های مقدس ۱۳۸
- ۳-۸-۲- حضرت معصومه (س) ۱۳۸
- ۳-۸-۲-۲- حضرت شاه عبدالعظیم (ع) ۱۳۹
- ۳-۸-۲-۳- باب الحوائج حضرت ابوالفضل (ع) ۱۴۴
- ۳-۸-۲-۴- احمد بن موسی بن جعفر علیه السلام معروف به شاه چراغ ۱۴۶
- ۳-۸-۲-۵- محمد بن موسی بن جعفر علیه السلام ۱۴۶
- ۳-۸-۳- اصحاب معصومین ۱۴۷
- ۳-۸-۳-۱- سلمان فارسی ، حذیفه بن یمان و خواجه ربیع ۱۴۷

- ۱۴۸-۳-۳-۲- یعقوب بن اسحاق معروف به «ابن سکیت» (ابراهیم بن هاشم، علی بن مهزیار).....
- ۱۵۰-۳-۳-۳- حسن بن سعید اهوازی، سعید بن جبیر، حسین بن سعید اهوازی، فضل بن شاذان.....
- ۱۵۱- حسین بن سعید اهوازی.....
- ۱۵۱- فضل بن شاذان نیشابوری.....
- ۱۵۲-۴-۳-۸- علماء و دانشمندان.....
- ۱۵۲-۴-۳-۱- شیخ صدوق، صاحب ابن عباد (وزیر آل بویه) شیخ کلینی، شیخ طوسی.....
- ۱۵۶-۴-۳-۸- حواج: نصیر الدین طوسی، علامه حلی، ملاصدرا، میرداماد.....
- ۱۵۷-۹- ملا محمد بن فیض کاشانی، علامه مجلسی اول، علامه مجلسی دوم، علامه شوشتري.....
- ۱۶۲-۵-۳-۸- نقش > نام.....
- ۱۶۲-۱-۵-۳-۸- آل بویه.....
- ۱۶۲-۱-۵-۳-۸- ۱- وضعیت دینی مذهب یزید، امام روی کار آمدن آل بویه.....
- ۱۶۴-۲-۱-۵-۳-۸- ویژگی های آل بویه.....
- ۱۶۵-۳-۱-۵-۳-۸- ارتباط آل بویه با شیخ مفید.....
- ۱۶۷-۲-۵-۳-۸- مغولان.....
- ۱۷۱-۳-۵-۳-۷- سلسله صفویه.....
- ۱۷۱-۳-۵-۳-۸- وضعیت مردم ایران در زمان صفویه.....
- ۱۷۲-۲-۳-۵-۳-۸- قیام اسماعیل بنیانگذار سلسله صفویه.....
- ۱۷۶-۳-۳-۵-۳-۸- عکس العمل مردم و روحانیت در مقابل شاه صفوی و قزلباش.....
- ۱۷۷-۴-۳-۵-۳-۸- شاهان صفوی.....
- ۱۸۰- عصر طلایی صفویه در پرورش علمای تشیع.....
- ۱۸۳-۵-۵-۳-۸- فعالیت های فلسفی و کلامی در دوره صفوی و نیز تصوف در تشیع ایرانیها.....
- ۱۸۳-۶-۳-۵-۳-۸- سقوط دولت صفوی.....

فصل نهم

- ۱۸۵-۹-۱- نظرات مخالفین درباره تشیع ایرانیان.....

- ۲-۹- پاسخ تاريخ به اتهام..... ۱۹۱
- ۲-۲-۹- پاسخ ريچاردن فرای..... ۱۹۱
- ۳-۲-۹- پاسخ علامه طباطبائی..... ۱۹۲
- ۴-۲-۹- پاسخ استاد مطهری..... ۱۹۴
- سخن آخر..... ۱۹۶
- منابع..... ۱۹۹

پیشگفتار

با عنایت پروردگار متعال سرانجام گردآوری و تالیف کتاب حاضر که حاصل مطالعات فراوان در ریشه‌یابی علل گرایش ایرانیان به اسلام می‌باشد به پایان رسید، خدا را سپاس می‌گذاریم.

انسانها بطور فطری رویکرد به دین ارت و علاوه بر آن برای رهایی از پوچی و اشباع نیازهای روح به سنگر نیاز دارند و بهر از دین هیچ چیزی قدرت اشباع روح را ندارد و در میان ادیان تنها دینی که توانایی برآورده کردن خواسته های انسان به صورت ایده ال را دارا است اسلام میباشد. در میان اقوام قوم ایرانی بیشترین علاقه را به این دین ابراز کرده و در دنیا به گواهی تاریخی هیچ قومی به اندازه ایرانیان با سرعت و علاقه به اسلام نگرویدند چون که در دین اسلام معجون حیات بخش یافته اند. آنچه که مهم است برانیم این است که اسلام در چه زمان و چگونه وارد ایران شد و ایرانیان چگونه به آن عکس العمل نشان داده و آنگاه اینکه بعد از اسلام آوردن چرا بیشتر ایرانیان به مذهب شیعه گرویدند با وجود اینکه در ابتدای پذیرش اسلام، اکثر تابع خلفای اربعه بودند

بر این اساس و با توجه به اهمیت آگاه سازی نسل جوان با ریشه های تاریخی نفوذ اسلام در ایران بر آن شدیم تا این کتاب را به صورت تحلیلی به رشته تحریر

در آوریم. امید است مجموعه حاضر به عنوان مرجع از طرف سازمانها پذیرفته شده و برای جامعه دانشگاهی نیز مفید واقع شود. از آنجایی که هیچ مجموعه ای خالی از ایراد و اشکال نیست، بر این باوریم تا در راستای بهبود و تعالی هر چه بیشتر این اثر، از علم و تجربه شما عزیزان در قالب پیشنهادات و انتقادات سازنده بهره مند گردیم.

مهرانگیز صمدی - لیلی اسدی

www.ketab.ir

دیباچه

انسانها به صورت فطری رویکرد به دین دارند و علاوه بر آن برای رهایی از پوچی و اشباع نیازهای روح به سنگر نیاز دارند و بهتر از دین هیچ چیز قدرت اشباع نیازهای روح ندارد و در میان ادیان تنها دینی که توانایی برآورده کردن خواسته های انسان را به صورت ایده ال دار است و در میان اقوام قوم ایرانی بیشترین علاقه را نسبت به این دین ابراز کرده و به گواهی تاریخ هیچ قوم، به اندازه ایرانی ها به سرعت و با علاقه به اسلام نگرویدند چون که در دین اسلام معجزات عجیب یافته اند بنابراین هر ایرانی مسلمان دوست دارد بداند که اسلام چگونه به سرزمین او وارد شد یا پدید آمدن اسلام از روی رغبت بوده و یا عرب های مسلمان اسلام را تحمیل کردند چرا ادیان قبل از اسلام مقاومت در برابر اسلام را نداشتند و به زودی منزوی شدند بعضی از مستشرقین پذیرش اسلام را در ناحیه ایرانی ها به صورت جبر می دانند چنانکه استاد مطهری از سر جان ملکم انگلیسی چنین نقل می کند پیروان پیغمبر عربی از پایداری که ایرانیان در دفاع مالک و مذهب خویش نمودند چنان در شگم بودند که چون دست یافتند هر چیزی را که موجب تقویت ملیت دانستند تخریب کردند. شهرها با خاک یکسان و آتشکده ها با آتش سوخته شده و موبدان که مامور مواظبت امور مباشرت خدمات معبد ها بودند را از دم تیغ گذراندند^۱

ولی مستشرقین منصف دیدگاهی عکس آن را دارند که به یک نمونه آن می پردازیم استاد مطهری به نقل از «دوزی» مستشرق معروف چنین نقل می کند:

۱- خدمات متقابل اسلام و ایرانیان، مرتضی مطهری، چاپ بیست و هفتم، ۱۳۷۸ هـ.ش انتشارات صدرا [تهران ص

مهمترین قومی که تغییر مذهب داد ایرانیان بودند زیرا آنها اسلام را نیرومند و استوار نمودند و عرب^۲

آنچه که باید بدانیم اسلام در چه زمانی و چگونه وارد ایران شده و ایرانی ها چگونه عکس العمل نشان داده اند و آنگاه بعد از اسلام چرا اکثر ایرانی ها به مذهب شیعه ایمان آورده اند با اینکه در ابتدای پذیرش اسلام اکثرا تابع خلفای اربعه بودند عله افول مکاتب و مذهب قبل از اسلام چه بود و اسلام در تربیت دینی چه اندازه ای سهم بودند و معصومین علیه السلام، اصحاب آنها، امامزاده ها، علمای امامیه و حکام چه نقشی در رویکرد و علاقه ایرانیها به اسلام و تشیع داشتند. آنچه در این لابلای تاریخ استفاده می شود علل رویکرد ایرانیها به اسلام امور ذیل است:

الف: نفرت آنها از مذهب حاکم (مجوسیت)

چنانکه نظام طبقاتی شدیدی بر جامعه حاکم بود بطوری که تحصیل فقط مخصوص اشراف و موبدان (روحانیون) زرتشتی بود و ظلم و ستم فراوانی که موبدان به مردم روا داشتند و حمایتی که موبدان از حکام ظالم می کردند.

ب: عدالت اجتماعی

از اصول مسلم اسلام بود و در جذب توده مردم نقش مهمی داشت و علتی که ایرانیان به امیرالمومنین علاقه مند بودند این بود که حضرت علی (ع) بین عرب و موالی ایرانیان فرق نمیگذاشت ولی عمر بین این دو حتی در تقسیم بیت المال فرق می گذاشت اینک به یک نمونه از برخورد عمر اشاره می شود: قال المسعودی (وكان عمر لا یرك احدا من العجم یدخل

المدينه فكتب اليه المغيرة بن شعبه: ان عندی غلاما نقاشا نجارا حدادا، فيه منافع لاهل المدينه فان رايت ان تاذن لی الارسال به فعلت فاذن له^۱

عمر به هیچ یک از افراد عجم اجازه دخول به مدينه را نمی داد. مغیر بن شعبه نامه ای به عمر نوشت و گفت: من غلامی دارم که هنرهای مختلفی یاد دارد نقاش، نجار و آهنگر است و وجودش برای مردم مدينه مفید است پس اگر اجازه می دهی بفرستم پس عمر نیز اجازه داد بنابراین عدالت خواهی ایرانیان نقش عمده در پذیرش اسلام و تشیع آن داشت البته نقش پادشاهان صفوی را نیز نباید انکار کرد. و ائمه اطهار بیشترین نقش را در تقویت تشیع ایرانیها داشتند ولی باز صفوی اکثر ایرانیها ظاهرا در مذهب تسنن باقی ماندند که با روی کار آمدن صفوی ها و رسیدن بخشیدن به مذهب شیعه باعث تحول در مذهب ایرانی ها شدند و اکثر ایرانی ها رسماً شیعه شدند. - که در روایت می فرماید مردم تابع دین ملوک هستند.

ج: تساهل دینی و اخلاق سست

چنان که گوستاولیون در «تمدن اسلام و عرب» می گوید:

یکی از فضایل ذی قیمت (آنها) تساهل مذهبی نسبت به ادیان اجنبی بوده است رفتار آنها با اقوام مغلوبه تا اینقدر ملایم بوده که روسای اساقفه اجازه داشتند برای خود مجالس مذهبی هم تشکیل دهند.

عده ی زیادی از انصار داخل دین اسلام شده در صورتی که برای از بین بردن ضرورتی در کار نبود علاوه بر تساهل و مهربانی و مغول ثبات و پایداری در عهد و پیمان که ملل نصاری بعد آموخته و در دماغ آنان صفات مذکوره رنگ مذهبی به خود گرفته و کاملاً به آن علاقمند بودند^۱

۱- مروج الذهب مسعودی تحقیق عبدالامیر محتا، چهار جلد، منشورات موسسه الاعلمی للمطبوعات بیروت، ج ۲ ص ۳۳۷. چاپ اول ۳۶۶ هـ ق ۹۵۷ هـ.

۱- تمدن اسلام و عرب گوستالیون، ترجمه: فخر راهی گیلانی، چاپ چهاردهم، بنگاه مطبوعاتی علی اکبر علمی، ۱۳۳۴ ش، ص ۳۴۶، ۳۴۵.

د- معارف غنی اسلام و مذهب شیعه و مطابقت آن با فطرت و وجدان و عقل

ترقی حیرت انگیز اسلام و انتشار قرآن دسته های مخالف را به حیرت انداخته و در بیان فلسفه آن چنین گفته اند: «اسلام چون باب شهوات و لذات نفسانی را باز گذاشته لذا رغبت عوام به طرف آن زیاد است و اگر مذهب نامبرده به زور شمشیر اشاعه یافته است لیکن به آسانی می توان ثابت کرد که این خیال به کلی باطل و بی اساس است فقط از مطالعه قرآن معلوم می شود که سختی، فشار تعلیمات اخلاقی قرآن کمتر از سایر کتب آسمانی نیست.

ما وقتی که فزوحات مسلمین اول را به دقت ملاحظه نموده، اسباب و علل کامیابی آن ها را تحت نظر مرگبار و بی رحم که آن ها در خصوص اشاعه مذهب از شمشیر کار نگرفته اند زیرا که آنها اقوام خلیفه را بر قبول مذهب همیشه آزادی می دادند.

این مطلب از تاریخ ثابت می شود که اصلاً اشاعت (اشاعه) هیچ مذهبی ممکن نیست بزور شمشیر صورت گیرد. نصاری وقتی در انلس را از دست مسلمین خارج ساختند آن وقت این ملت مغلوب برای مردن حاضر شده ولی مذهب را قبول ننموده بودند.

زیادتر از چهل کروار (میلیون) مسلمان فعلی در چین و حال آنکه عرب حمله به چین نبرده است. اسلام به قدری ترقی ترقی کرد که حال حاضر (در زمان حال) زیاده از صد کروار مسلمان در آنجا (هندوستان) وجود دارد و پیوسته هم بر عمارت آن می افزاید اکنون که هزاران کشیش مسیحی با وسایل لازم در آنجا مشغول و تمامی اهالی هم تحت تسلط انگلیسند معذک که معلوم نیست که در این امر پیشرفت نموده باشند.

علت اینکه مخالفین پیروزی اسلام را بوسیله شمشیر و یا آزادی شهوات و لذات نفسانی در این دین می دانند برای است که این دین کامل آسمانی را از معنویت تهی کنند و معارف غنی آن را که هیچ دینی از آن برخوردار نیست انکار کنند؛ و نیز مولف کتاب ارزشمند اسلام و عرب در جای دیگر از عوامل پذیرش اسلام به وسیله ملل مغلوب چنین می گوید: «بساطت و سادگی و وضوح اصول عقائد اسلامی بعلاوه رفتار به عدل و احسان که سکه آن روی این

مذهب خورده سبب عمده ای گردید که تمام روی زمین را تسخیر نماید و همین بساط و وضوح حسن رفتار بوده که بوسیله آن اقوامی مثل مصریان که از زمان امپراطوران قسطنطنیه پیرو مذهب مسیح بودند به مجرد دعوت به دین محمدی، دیانت مسیح را ترک گفتند و قبول اسلام نمودند و حال آن که از هیچ قوم مسلمانی اعم از غالب یا مغلوب دیده نشده که بواسطه دین مسیح اسلام را ترک گفته باشد.^۱

۱- تمدن اسلام و عرب گوستالبون، ترجمه: فخر راهی گیلانی، چاپ چهاردهم، بنگاه مطبوعاتی علی اکبر علمی، ۱۳۳۴ ش، ص ۱۴۴